

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԸ ՔՐՈՒԹԻՒՆ

Հ Ա Յ Ե Կ Ե Ղ Ե Ց Ի

(Տանկասանի հայ լրագրներից)

Հարսանաւորքեան խնդիր.

Սեպտեմբերի 7-ին խառն ժողովի մէջ եկեղեցական և աշխարհական անդամներից եօթնական հոգի են ներկայ եղել և մի անգամի պակասութեան պատճառով՝ կուրսոր խնդիրների նկատառումը վերապահուել է ամբողջական նիստի: Տեղապահ Սրբազանը հաղորդել էլ վարչապետի հետ մի օր առաջ կատարած տեսակցութեան արդիւնքը:

Վարչապետը ասել է. «Զարմանում ենք, որ հայ ազգը կարծում է, թէ իրանց հալածելու, սպանելու կամ ջնջելու մի քաղաքականութիւն է տիրում Կառավարութեան մէջ, եւ քաղաքականապէս յայտարարում եմ, որ երկրի մէջ այսպիսի դիտում և նպատակ չկայ. հետեւեալ բարեղած հրատարակութիւններն լաններելի չափազանցութիւններ են, իսկ գործուած գէպքերն և ոճիրները՝ մարդկային տգիտութեան հետեւանք: Այդ վիճակն էլ կառավարութիւնը հարկաւ մէկ երկու տարուան մէջ չի կարող բարեփոխել, ինչպէս քաղաքակիրթ երկիրների մէջ իսկ անկարելի է եղել դադարեցնել ոճիրները: Տեղապահ Սրբազանը այնուհետեւ $1\frac{1}{2}$ ժամ տեսակցութիւն է ունեցել ներքին գործերի նախարարի հետ, որ Հասան-Բէյլիի եկեղեցու համար ասել է, թէ նախարարութեան կողմից դեռ որ և է առաջադրութիւն չէ եղել Կիլիկիայի կուսակալին այդ եկեղեցին իւր տեղում շինելու կամ չշինելու համար: Նախարարը ամեն խնդիրների մասին

մանրամասն տեղեկութիւններ ստացել է և խոստացել է կարգադրութիւններ անել, իսկն ժողովը որոշել է, որ Սրբազան տեղապահը առաջիկայ շաբթի մէջ էլ շարունակի իւր գիմումները:

— Սեպտեմ. 9-ին գումարուել է ազգային երեսփոխանական ժողով. նիստը բացուելիս երեսփոխանների թիւը 74 է եղել, որ յետոյ հասել է 90-ի:

Օրակարգն էր. Հարսահարութեանց խնդիր. ժողովը լսելով երեսփոխանների ճառերն ու առաջարկուած չորս բանաձևերը, ընդունեց հետևեալ բանաձևը.

«Ժողովս Օսմանեան խորհրդարանին մատուցուելիք յիշատակադրի մասին Ատենայետաց Դիւանին 12 մայիսի 1909 թուակիր տեղեկագիրը, ինչպէս և ազգային վարչութեան կողմէ բերուած յիշատակադրին առաջարկելու ամփոփումը նկատողութեան առնելով, յետ վիճաբանութեան կորոշէ.

« 1. Առ այժմ յետաձգել Օսմանեան խորհրդարանի ըլլալիք դիմումը. մինչև որ Ազգ. Վարչութիւնը չյայտարարէ, թէ իր կողմէ Օսմ. Կառավարութեան մօտ կատարուած դիմումները վերջնապէս ապարդիւն մնացած են:

« 2. Յանձնարարել Ազգ. Վարչութեան՝ Ատենայետաց Դիւանի տեղեկագրին և իւր կողմէ ներկայացուած առաջարկներու ամփոփման և այդ առթիւ Ազգ. Ժողովոյ մէջ յայտնուած տեսութեանց հիման վրայ, նոր և ազդու դիմում մը կատարել Օսմանեան Կառավարութեան մօտ, իրադրոճել տալու համար ազգին անյետաձգելի պահանջները, որպէս զի վերջ տրուի հայաբնակ դաւառներու մէջ շարունակուող անապահովութեան և հարստահարութեանց»:

Թուրքիայի հայոց ժանր վիճակը գաւառներում.

Տարօնի առաջնորդ Տ. Ներսէս եպիսկոս Խարախանեանը թողել էր իւր պաշտօնը և առանձնացել Ս. Կարապետի վանքը, Առաջնորդական փոխանորդ էր կարգուած Եղիշէ քահանան, որ ժողովրդի և իրաց դրութիւնը շատ տխուր գոյներով է նկարագրում Պատրիարքարանին: Քրդերի հարստահարութեան և յարձակումների դէմ օգնութիւն խնդրելիս՝ Կառավարութեան պաշտօնեան պատասխանել է. «ինչ անեմ, ես էլ շփոթուել մնացել եմ»:

այս քաղաքի թուրքերը Սահմանադրութեան թշնամի են, եթէ մի անխոհեմութիւն անեմ, կառկածում եմ, որ մի դէպք առաջ չգայ»:

— Սղերդի առաջնորդական տեղապահ Տ. Գէորգ վարդապետն էլ հեռագիր է ուղղել Պատրիարքարանին՝ թէ

«Ոճիր և թալան սխտեմատիք կերպով սկսած են Ղարզանի և շրջակայքի մէջ: Կառավարութիւնը որ և է ձեռնարկ չի անում անդորրութիւնը վրդավորների դէմ. ժողովուրդը յուսահատուած է: Փութով փրկեցէք մեզի այս վիճակից»:

Նոյնպիսի հեռագիր ստացուել է և՛ Վանից:

Թուրք-խտալական պատերազմի և նախարարական կազմի փոփոխութեան հետևանքով Կ. Պօլսոյ՝ կենդրոնաշական վարչութիւնը առ ժամանակ պէտք է սպասի այս հարստահարութիւնների և այլ խնդիրների պատճառով գիմուսներ անելու:

Բիւզանդիանը (սեպտմ. 13) գրում է.

— Լա թիւրքի մէջ կ'հարգանք, — «Հայոց Պատրիարքարանը երկար ատեն է լիւր Օսմ. կառավարութեան ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ հայաբնակ նահանգներու կացութեան վերայ: Իր դանդաղանքուն առարկայ կ'աղմեն սպանութիւններ, աղջիկներու առեւանգումներ, կրօնափոխումներ և Բիւրտերուն կողմէ Հայոց ստացուածքներուն դրաւումը: Առաջին երկու գանդաւաններուն կձայնակցին նաեւ Յունաց Պատրիարքարանն և Պուլիարաց Եկեղեցարանը: Յայտնի է թէ այս երկու կրօնական կենդրոններն ալ կառավարութեան ներկայացուցին վերջին ամիսներու մէջ յայտնուելու և պուլիարներու հանդէպ դրժուած ոճիւրներու ցուցակը: Յունաց Պատրիարքարանին ցուցակը կ'պարունակէ երեսունի չափ սպանութիւններ, մինչ Եկեղեցարանինը յիսունի չափ: Ահնջ գիտեր թէ վերջին ամիսներուն սպանուած Հայոց թիւը քանի՞ կ'հասնի: Սահայն էթէ այս թիւը սպանուած Պուլիարներուն կամ Յայներուն թիւին չհասնի իսկ, պարագաները բոլորովին տարբեր են արեւելեան Անատոլիոյ նահանգներու մէջ, ուր ամենափոքր վրդովիչ նշան մը պէտքէ Օսմ. կառավարութեան լուրջ ուշադրութիւնը գրաւէ: Հայոց Ազգ. Ժողովը երկարօրէն զբաղեցու այս խնդրով

և ոգեւորուած ճառեր արտասանուեցան, մանաւանդ Հայ եկեղեցական դասու ներկայացուցիչներու կողմէ: Խնդիր եղած էր ճշդել Հայ Ազգին պահանջը և Օսմ. կառավարութեան ցոյց տալ միջոցներ, որոնք Հայկական համայնքին ներկայացուցիչներուն կարծիքով պիտի կրնան ապահովել Հայոց վիճակը: Յոյն և պուլիար երիտփոխաններ առանձին յիշատակագիրներ ներկայացուցին կառավարութեան, մասնաւորապէս յոյն և պուլիար ժողովուրդներուն և ընդհանրապէս բովանդակ թուրքոյ բնակչութեան բարեկեցութեան միջոցներ մատնանիշ ընելով: Հիմա կարգը եկաւ Հայերուն: Յուսալի է որ Օսմ. կառավարութիւնը պիտի փութայ միջոցներ ձեռք առնել Անատոլիոյ արեւելեան նահանգներուն անդորրութիւնը պահպանելու և իրաւագործի Հայոց ինչքերը վերագարձնելու համար:

ՀՈՂԱՅԻՆ ԽՆԴԻՐԸ (Իււղանդ հոկտմ. 1.)

Նախարարաց խորհրդի որոշումն.

Ահաւաստիկ Կայսերական Իրատէոյ վաւերացուած Նախարարաց Խորհրդոյ այն տեղեկագիրը, որ կվերաբերի հողային խնդրոյն:

Պետական Խորհրդոյ Մեւքէյէի ճիւղէն գրուած և Նոյն Խորհրդոյ ամբողջական մարմնոյն կողմէ խորհրդակցութեան առարկայ եղած տեղեկագիրը, Նախարարաց Խորհրդոյ քննութեան ենթարկուեցաւ: Այդ տեղեկագրին մէջ ըստուած էր որ երբ հողային խնդրոյ առթիւ անհամաձայնութիւն ծագի և երկու կողմերու ձեռքն ալ սեպհականութեան թուղթեր գտնուին, վերջին թուականը կրող կալուածագրին մէջ եթէ որոշ կերպով չէ նշանակուած որ իր նախկին տիրոջմէն փոխանցուած է օրինական եղանակով, հին կալուածագրին տիրոջը կմնայ սեփականութիւնը, իսկ հակառակ պարագային միւս կողմը պէտք է դատարան դիմէ: Եւ եթէ մէկ կողմը պաշտօնական կալուածաթուղթ ունի, այդ կալուածաթուղթը նկատողութեան առնելով, խնդրոյ առարկայ եղած տեղին կալուածագիրը ներկայացնող կողմին պիտի արուի և միւս կողմը պիտի արտօնուի որ դատ վարէ: Եթէ երկու կողմերուն ձեռքն ալ կալուածագիր չգտնուի, դեռնին կալուածաթուղթը վճարող կողմը տէր ճանչցուելով, միւս կողմը պիտի հրաւիրուի որ դատ վարէ և այս կարգի անհամա-

ձայնութիւններ Իսաբէ Մեմլիսիներու մէջ քննուելով, վերոյիշեալ ձեւով պիտի ստանան իրենց լուծումը: Պետական Խորհրդոյ այս որոշումը քննուելով Նախարարաւ, Խորհրդոյ մէջ ներկայ տարւոյ յուլիս 25 թուակիր Իրատէով հաստատուած է:

Նախարարաց Խորհուրդը վերջերս որոշած է որ այս գրութիւնը գործադրուի նոյն տարւոյն մէջ պատահած հողային գրաւումներն արգելելու համար և ասկէ տարբեր ժամանակներու համար սեփականութեան խնդիր յարուցանողները դիմեն դատարաններու: Միայն թէ այն հողերն որ տէրերուն հեռանալովը մահիլի նկատուած և աճուրդով ծախուած են, և կամ իրենց մէջ գիւղ հաստատուելով բնակչութիւն դետեղուած է, այս անգամ իրենց բուն տէրերուն երևան ելնելուն համար, աճուրդով գոյացած գումարն իրենց պիտի տրուի և փոխանցման գործողութիւնը պիտի կատարուի: Գիւղ հաստատուելուն պատճառաւ վնասուած անձերուն ալ, նախապէս իրենց տէր եղած հողին փոխարէն, բաւականաչափ գումար և կամ անոր հաւասար հող պիտի տրուի և այս կարգի պատճառներով տրուելիք հողին կամ գումարին փոխարէնը պիտի նշանակուի ընդհանուր ելմացոյցին մէջ, որ ընդունուելէ ու վաւերացուելէ յետոյ պիտի գործադրուի: Նախարարաց Խորհրդոյ այս վերջին որոշումն ալ ենթարկուած է Վայո. վաւերացման:

ՆԱՆ. ԽՄԲ.— Այս տեղեկագրին ոչ առաջին և ոչ երկրորդ մասը կլուծէ հողային հարցը, և ինչպէս տեղական Խտարէի ժողովները, նոյնպէս տեղական դատարանները յափշտակիչներու ազդեցութենէն հեռու չեն: Պոլիսէն ղրկուելիք իրաւարար մարմիններուն կարգադրութիւնը թերեւս դարման մը քլլայ գործին, որովհետեւ գիտելի է որ գրաւողները գիրքով և դրամով ինքզինքնին պաշտպանելու վիճակին մէջ անձեր են, մինչդեռ իրենց դէմ կգտնուին ամէն միջոցէ գուրդ, անպաշտպան և ազգատ գիւղացիներ: Ասկէ զատ, բոլոր հողային գրաւում կատարողներն իրենց արարքներն օրինականացուցած են, մանաւանդ անցեալ բէժիմին մէջ, երբ անժանօթ չեն մեղի թէ ղեղձումներն ինչ եղանակով կպարտկուէին: Փափաքելի է որ նոր Գահլիճը այս խնդիրը քննէ արդարութեան և խղճի համապատասխան եղանակով:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎ.

Հոկտեմբերի 1-ի նիստը.

Հոկտեմբերի 1-ին ազգային ժողովի նիստը, երեսփոխանների սակաւութեան պատճառով (ներկաների թիւը 62 է եղել, մինչդեռ պահանջոււմ է որ 72-ից պակաս չլինի) զբաղուել է միայն ատենական գործողութիւններով: Այդ ժողովի մէջ ընդունուել է Մինաս Չէրազի և Բիւզանդ Պօղաճեանի հրաժարականները երեսփոխանութիւնից, և որոշուել է.

Այն երեսփոխանը, «Որ առանց բանաւոր պատճառ յայտնած քլլալու՝ ատենական Երջանի մը երեք անբաւական նիստերու մէջ անօրինական կոչման չպատասխանէ. ասի՝ ազգին դուժն ետ մնալու պատճառ եղաւ երեք անգամ: Այս դասի անդամները՝ եռապատիկ պատճառաց՝ 102 յօդուածին խստութեանը կհանդիպին»—Այսինքն կհրաժարեցուին.

Հոկտեմբեր 7-ի նիստ.

Հոկտեմբ. 7 գումարուել է Ազգ. երեսփ. ժողովը, սկզբում ներկայ են եղել 60 երեսփոխան. որոնց թիւը յետոյ 80-ից անցել է:

Ժողովը սկզբում զբաղուելով ատենական գործողութիւններով 1. ընդունել է Արտաշէս Ֆինտզլեանի հրաժարականը երեսփոխանութիւնից. 2. արտօնել է Վարչութիւնը 1888—1908 թ. միմեանց յաջորդող վարչութիւնների համարատուութիւնները պատրաստել յատկացնելով 150 ռսկի. 3. Յանձնարարել է վարչութեան պատրիարքական ընտրութեան նախապատրաստական գործողութիւնների ձեռնարկել:

Ժողովի օրակարգի առաջին խնդիրն էր կաթուղիկոսական պատգամաւորի ընտրութիւնը: Ժողովում մեծամասնութիւն գոյանալուց յետոյ ընտրութեան մասին եղան վիճաբանութիւններ, և որոշուեց պատգամաւորի ընտրութիւնը յետաձգել յաջորդ նիստին, երբ պէտք է որոշուի պատգամաւորի հանգամանքն ու պաշտօնը:

Եկեղեցական կալուածների առիթով.

Պատրիարքարանը խնդրել էր, որ բարոյական անունների վերայ գրուած ազգի սեպհական կալուածների համար երբ մանկիւլ-ի դատ տեղի ունենայ, չլսուի դատարաններում, մինչև որ երեսխոխանական ժողովը այս մասին մի օրէնք չհրատարակի։ Պետական խորհուրդը նկատողութեան առնելով այս խնդիրը, որոշել է, Դատական Նախարարութեան միջոցով պատասխանել պատրիարքարանին, թէ դատարաններն ազատ են, և իրանց այդ ազատութիւնը խախտել կարելի չէ և միւս կողմից ազգարարել պատրիարքարանին, որ այդ կարգի բարոյական անունների վերայ արձանագրուած կալուածների փոխանցման գործողութիւն չկատարի առ այժմ, մինչև որ այդ մասին յատուկ օրէնք հրատարակուի։

Հոգեւոր ազգապետների տեսակցութիւն.

Բայրամի առաջին օրը հոգեւոր բոլոր ազգապետները ներկայացել են սուլթանին։ Ըստ սովորութեան յունաց պատրիարքը բոլորի կողմից շնորհաւորել է բայրամը յունարէն մի ճառով, որ թարգմանուել է թուրքերէն։ Սուլթանը ժպտերես շնորհակալութիւն է արել բարեմաղթութիւնների համար։

Պալատի սպասման սրահի մէջ յունաց պատրիարքը երկարօրէն տեսակցել է բուլղարների էկզարխի հետ։ Այս տեսակցութեանը մի առ ժամանակ ներկայ է եղել և մեր պատրիարքական տեղապահ Վահրամ սրբազան արքեպիսկոպոսը և կարծիքների փոխանակութիւն է եղել պատրիարքարանների կողմից Բ. Դրանը լինելիք գիմումների համար։ Մեր Տեղապահ Սրբազանը տեսակցել է հայ-հռովմէականների տեղապահ Ճամճեան եպիսկոպոսի հետ, հայ-հռովմէականների ներքին տագնապի համար, գնահատել է Ճամճեան եպիսկոպոսի ընթացքը և արգարացի է համարել ժողովրդի դատը։

Տանկաստանի հայոց ազգ. Սահմանադրութեան հանաչուելը Եգիպտոսում.

Եգիպտոսի Խդիվի կառավարութիւնը ընդունել է Տանկաստանի հայոց Ազգ. Սահմանադրութիւնը, և պահանջել է այդ սահմանադրութեան օրինագրքի ֆրանսերէն թարգմանութիւնը Բարձր. Դրան վաւերացմամբ:

Կիլիկիայի Ս. Կաթողիկոսի նրաժառուելը ամենայն Հայոց կաթողիկոսի ընտրութեանը մասնակցելուց.

Կիլիկիայի Տ. Սահակ Սրբազան Կաթողիկոսը յայտնել է պատրիարքարանին, թէ Կիլիկիայի կաթողիկոսութեան թեմը չի մասնակցի ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ընտրութեանը, այդ բանը կապելով Սսի միաբանութեան խնդրի հետ առարկելով, որ եթէ Սսի միաբանին իրաւունք չի տրուում պաշտօնավարել Էջմիածնի վիճակեալ թեմերում, ուրեմն Սիսն էլ պէտք է չմասնակցի կաթողիկոսական ընտրութեան, և իւր այս պատճառաբանութեանը աւելացնում է. «Սյուքան դարերէ ի վեր Կիլիկիա իր պատգամաւորը նշանակած չէ այդ ընտրութեան, սակայն Կիլիկիոյ մէջ միութեան ոգին խախտուած չըլլալով, չի կրնար ենթադրուել թէ այս անգամ ալ այդ կողմէն անպատեհութիւն մը յառաջ գայ»:

Հիւանդանոցին նուէր.

Բիւզանդիսնը (սեպտմ. 27) գրում է.

«Բարեսէր ազգային մը, որ կդարմանուի Ազգ. Հիւանդանոցի մէջ. իր ունեցած մէկ տունը և չորս խանութները, 3000 ոսկի արժէքով, նուիրեր է Հիւանդանոցին, և փոխանցման գործողութիւնը կկատարուի»:

Երուսաղէմայ գործեր.

Երուսաղէմի տեղապահ Տ. Դանիէլ Սրբեպիսկոպոսը գրում է պատրիարքարանին, որ պատուիրակ Խօճատարեան էֆէնդին սկսել է զբաղուել թէ մատակարարական վիճակի և թէ Յարութիւն պատրիարքի թողած գոյքերի

գործով, և կենդրոնի հրահանգի համեմատ վանքից դուրս է ապրում։ Միաբանական ժողով հրաւիրելով յայտնել է պատրիարքարանի տեսութիւններն ու բաղձանքները և հրաւիրել է համերաշխութեան, ու Տնօրէն ժողովի ընտրութեան է ձեռնարկել որ և բուհարկութեամբ ընտրուել է։—Երուսաղէմի միաբանական ժողովը որոշել է հոկտ. 14-ին կատարել պատրիարքական ընտրութիւն. մինչև նոյն օրը բոլոր միաբանների քուէն պահանջուել է, ընտրելեաց ցանկը պատրաստելու և աղգային ժողովին ուղարկելու վերջնական ընտրութեան համար։—Երուսաղէմի Տեղապահը և կենդրոնի պատուիրակը յայտնում են, որ միաբանութեան մէջ խաղաղութիւն հաստատուած է, նախահաշիւ պատրաստելու համար յանձնաժողով է կազմուած։ Պատրիարքական ընտրութեան համար որոշուած է որ բացի Վարչութեան որոշմամբ պաշտօնի մէջ եղածներէ ու դատապարտուածներից, մնացած միաբանները բոլորն էլ վանք հրաւիրուեն ընտրութեանը մասնակցելու համար, և պաշտօնի մէջ եղածների էլ քուէն ուղուի Այս աղգարարութիւնը չճանաչողները պէտք է դադարեն միաբանութիւնից։

Միաբանական ժողովին ա. ատենապետ ընտրուել է Տ. Եղիշէ եպիսկոպոս, բ. ատենապետ՝ Տ. Մեսրոպ վարդապետ Նշանեանը։

Իգմիւրեանց յանձնաժողով.

Իգմիրեանց յանձնաժողովը հոկտ. 3-ին նիստ է ունեցել Ղալաթիայի խորհրդարանում Տեղապահ Սրբազանի Նախագահութեամբ և Նորատունկեան էֆէնտիի ատենապետութեամբ, ընտրուեցին Գ. Նորատունկեան էֆ. ատենապետ, Տ. Գրիգորիս ծ. վարդապետ՝ ատենադպիր։

Յանձնաժողովը որոշեց առաջիկայ տարուայ համար մրցանակաբաշխութիւն կատարել՝ կտակի համապատասխան նիւթերի համար և յայտարարութիւն հրատարակել հրաւիրելով բանասէրներին ներկայացնելու իրանց աշխատութիւնները, Արդէն հինգ գործ ներկայացուած են,

որոնք պէտք է քննուեն միւսների հետ, Յանձնաժողովի հրաժարուած մի անդամի տեղ ընտրուել է Հայկազուն էֆ. Բէկեանը: Իզմիրեանց Յանձնաժողովի իրաւասութեան ներքե գտնուող Ղալաթիոյ մատենադարանը պէտք է փոխադրուի Բերայի արհեստանոցը:

Հպատակ ազգերի ներքին իրաւունքները՝ յարգելու
յայտարարութիւն.

Օսմանեան պարլամենտի առաջ վարչապետ Սայիդ փաշան ցոյց է տուել երկրի զանազան տարրերի վայելած ներքին իրաւունքներին չդիպչելու կարեւորութիւնը, որ ջնջելու տրամադրութիւններ սկսել էին երկան գալ մի ժամանակից ի վեր երկրի մէջ: Բիւզանդիոնը (հոկտմ. 6) յաւելացնում է. «Մենք մեր մասին գոհ ենք այս յայտարարութենէն և իրաւունք ունինք սպասելու, որ այդ առանձնաշնորհմանց վերայ՝ հիմնուած Ազգ. պատրիարքարանին զանազան դիմումները, պէտք եղած կարգադրութեամբ ընդունուին դահլճին կողմէ և տեսականօրէն խոստացուածը տայ նաև իր գործնական արդիւնքը»:

Պատգոնի վերսկսում.

Մշի առաջնորդ Տ. Ներսէս եպիսկոպոսը յետ է առել իւր հրաժարականը և ձեռնարկել է իւր պաշտօնին:

ՏՆՂԵԿԱԳԻՐ ԱՏԵՆԱՊԵՏԱՅ ԴԻՒԱՆԻ

Ի Մ Ա Ս Ի Ն

ԹՐԲԱՀԱՅՈՑ ԿՈՂՄԱՆԷ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՏՈՒՅԱՆԵԼԻ

ԳՐԻՆ

(Մատուցուած Հանգ. Տ. Տ. Մաքէոս Բ. կաթողիկոսին)

1. Ընդհանուր ժողով.—Հոգեւորականներէ և աշխարհականներէ կազմուած ընդհանուր ժողովի մը գումարումին սէտքը է Ս. Էջմիածին կամ այլուր՝ ո՛ւր որ պատշաճ դատուի, ՎԵՏ.

Կաթողիկոսի Հայրապետութեան Բ.-ըդ կամ Գ.-ըդ տարին:

2. Հայրապետական այցելութիւն.— Ամենայն Հայոց Հայրապետը շփակուի միմիայն Ռուսաստանի մէջ, այլ, որպէս հովուապետ, պէտք եղած ժամանակ կարենայ այցելել ի թուրքիս, Պարսկաստան և աշխարհի այն բոլոր կողմերը ուր հոծ հայութիւն մը կայ: Այսպէս եղած է Հայաստանեայց եկեղեցիին սովորութիւնն ի հնումն:

3. Կապերու սերտութիւն,— Ամրապնդել այլ և այլ երկիրներու և պետութեանց մէջ զանուկ հայ եկեղեցիին զաւակներուն մէջ եղած կրօնական կապերը՝ նախաձեռնութեամբ Ա. Հայրապետին:

4. Սինոդի կազմակերպութիւն.— Ս. Էջմիածնի Սինոդը, իբրև ամենայն Հայոց հոգևորական գերագոյն ժողով, պէտք է բաղկանայ եպիսկոպոսներէ ու վարդապետներէ, ինչպէս է այժմ: Բայց այսուհետև առաւելութիւն տրուի անոնց որ առաջնորդական պաշտօնով երեք տարի զանուած են այլ և այլ թեմերու մէջ և որոշ արժանիք ցոյց տուած:

5. Յարաբերութեանց կապեր Կաթողիկոսներու մեջ.— Գտնել յարաբերութեանց այնպիսի կէտեր, որոնցմով կարելի ըլլայ պահել Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան միութիւնը և Սիսի ու Աղթամարայ Աթոռներուն Կաթողիկոսութեան ուրոյն դոյութիւնը: Այս երկու կաթողիկոսութիւնները մասնակցին ընդհանրական կաթողիկոսի ընտրութեանը ու իբրև թեմեր, իրենց ձայնն ունենան ընդհանրական ժողովներու մէջ, յարգելով Մայր Աթոռի գահերէցութիւնը: Այդ յարաբերութեանց հարցի մասին՝ Ազգ. Երեսփ. ժողովը հարկ եղած ծրագիրն ուսումնասիրէ, և Ա. Հայրապետին հաղորդելով, գայ համաձայնութեան ու կարգադրութեան:

6. Ամուսնալուծութիւն.— Թէև հոգելոյս կաթողիկոսը կարգմը ամուսնալուծութիւններ հրամայած է ցոյց տալով թէ իր հայրապետական—անձնական ըմբռնումը հաշտ էր անոր գործադրութեանն ու օրինաւորութեանը, բայց չի բաւեր այդ, և որպէս զի կամայականութենէ ազատուի, պէտք է դորձադրուի իբրև սկզբունք: Ուրեմն՝ լաւ է որ հարցը դրուի իբրև պահանջք. ճշդութիւն անոր գործադրութեան անհրաժեշտ պայմանները, ու խմբագրուած, հաստատուած ամուսնական օրէնքի մը համեմատ իրաւունք տրուի ամէն թեմերու միևնոյն ուղղութեամբ վճիռներ տալ:

7. Ճիւղանալու.— Երջանկայիշատակ Իրիմեան Հայրիկ ամուսնական ճիւղահամարը թեթևցուց կարելի եղած չափով

մը, աղդակցական կապը որ 7 էր՝ 6ի իջեցուց գործնականի մէջ: Խնամութիւնը՝ 6 էն 5ի: Նոյնպէս կնքահայրութիւնը:

Խնդրել Ս. Հայրապետէն որ իբր կանոն ընդունուին այս ստեղծանները, և ժամանակին պահանջները նկատի առնելով միշտ յառաջագիմական ոգի ցոյց տրուի հարկ տեսնուած բանաւոր պայմաններու մէջ:

8. Քահանայութիւն.—Կարելի եղածին չափ ուժ տալ քահանայութեան բարձրացմանը՝ սահմանելով կրթական ու բարոյական վիճակներ, որպէս զի կեանքի թափթփուքներ, անկարողներ իրաւունք չունենան այս կամ միջոցներով ձեռնադրութեան կոչուիլ և հոգևորական Սբ. պաշտօնը ընել սոսկ ապրուստի միջոց:

9. Տարեկան համարացումութիւն.—Ամէն տարեգլուխի, առանձին տետրակներով, հրատարակուի մայրավանքին տեղեկագիրը, ուր, իբրև թէ պատկերի մը մէջ, տեսնուին:

Ա. Ծախքերն իրենց գլխաւոր բաժանումներովը.

Բ. Եկամուտներն իրենց գլխաւոր աղբիւրներովը.

Գ. Հողային հասոյթները.

Դ. Բարոյական ու անտեսական քարեկարգութիւնները:

10. Սինոդի նախանդամը.—Ս. Հայրապետն երբ ծերութեան պատճառաւ, ալ պէտք եղածին պէս գործելու անկարողութեան դատապարտուի, Սինոդի նախանգամը գործէ յանուն Կաթողիկոսի՝ գործակցութեամբ Սինոդի: Տրուած վճիռները միշտ կրեն Ս. Հայրապետին կնիքն ու ստորագրութիւնը:

11. Առխարհական խորհրդական մասնախումբ.—Ս. Հայրապետը, իր Կաթողիկոսական առաջին տարիէն, ունենայ աշխարհական խորհրդական Մասնախումբ մը, բաղկացած մասնագէտ իրաւաբաններէ, տեղական լեզուին հմուտ:

12. Նախկուպոսական ձեռնադրութիւն.—Տէր Գէորգ Դ. ըդ Կաթողիկոսի հաստատած կանոնի մը համեմատ, եպիսկոպոսական ձեռնադրութիւն ստանան գլխաւորաբար այն վարդապետներն որոնք 3—7 տարի առաջնորդութիւն ըրած են, արդիւնք ցոյց տուած, գնահատուած իրենց ժողովուրդէն, սիրուած իրենց պարկեշտութիւնովը, անկաշառ, անաչառ ճանչցուած:

13. Ռուսահայոց քեմեր.—Նկատի առնելով Ռուսահայոց սա իրաւացի դանդաղ թէ իրենց թեմական բաժանումը չի համապատասխաներ թուական այն առաւելութեան որ ունին իրենք, օրինակ, երեսներ ունի 600,000 հոգի իբրև մէկ թեմ, Տաճկաստանի մէջ ունինք թեմեր 2—10,000 հոգիներէ բաղկացեալ: Արդարացի չէ՞ որ մեր այդպիսի թեմերը. Ազգ. Ընդ-

հանրական—եկեղեցական հարցերու մէջ, թեմական իրաւունք ունեցած ատեն, 3—600,000 հոգիներէ բաղկացեալ Ռուսահայ թեմեր ատոնց հաւասար ճանչցուին: Խնդրուի Ս. Հայրապետէն թեմերու թիւը շատցնել, և ըստ այնմ ալ թեմական իրաւունքի շատութիւն:

14. Կալուածական հարց.—Վանքին կալուածական հարցը դնել այնպիսի վիճակի մը մէջ որ միանգամ ընդմիշտ լուծուած ըլլայ, ու ատով վանքն ունենայ իր տարեկան հասոյթները: Հողերուն մեծ մասին անխնամ թողուելը վտանգ մըն է դանոնք ձեռքէ խել տալու, և շատ իրաւամբ:

Հողային հարցը թէ և լուրջ կերպով արժարժուած, 1907 ին Կայսերական հրամանով, և Թիֆլիսի մէջ ժողով գումարուած հանգուցեալ Կաթողիկոսի թոյլտուութիւնով, բայց Ս. Հայրապետին մահը վրայ հասնելով, ժողովը յանգած չէ լուրջ եզրակացութեան: Զերմապէս կիսափազինք որ Տէր Մատթէոս Վեհ. Հայրապետի օրով լուծուի այդ հարցը թէ՛ յօդուտ վանքին ու Ազգին, և թէ երաշխաւորութիւն մը ըլլայ կարգ մը շարամիտ կասկածներու դէմ որոնք ատեն ատեն ծնունդ առած են ու կառնեն Վանքին տնտեսական վարչութեան բարեմտութեանը մասին:

Ազգային ժողովոյ ատենապետ Մինաս Զեռզ.

Կալուածոց Դիւանի ատենապետ Վ. Պապոսեան Մանուկեան.

Նախաձեռնութեան Դիւանի ատենապետ Հմայեակ Ա. Բա-
մանց.

Յարաբերութեան Դիւանի ատենապետ Վ. Կահան Էսսեան.

Զեռնհասութեան Դիւանի ատենապետ Հմայեակ Կալիսկ.

Դիմախան.

Իրաւասութեան Դիւանի ատենապետ Մ. Կալիսկ. Վ. Կ-
հապետեան.

(վախճանած)

Խմբագրութեան Դիւանի ատենապետ Բ. Քէչեան.

(սկիզբէն հրաժարած)

Դաստիարակութեան Դիւանի ատենապետ Յ. Հինգլեան.

(եւրոպա գացած)

Համարակալութիւն Դիւանի ատենապետ Օ. Տէրունեան.

(Իււղանդ. հոկտմ. 8)

Սուլավայի հայերը.

Իււղանդիոնում (Սեպտմ. 24) տպուած է մի թըղ-
թակցութիւն, որից իմանում ենք որ Սուլավայի Ս. խաչ

առաջ եկեղեցին շինուած է 1521 թուին, կառուցանողն է նշանաւոր Խանչիկ Հանգու Ամենօրեայ ժամերգութիւնը այդտեղ է կատարուում: Եկեղեցու շուրջը կան 16 և 17 դարերի դերեզմաններ, որոնց տապանադրերը անընթեռնի են: Եկեղեցու աջ կողմն է խորհրդարանը, իսկ դրան հանդէպ Լուսաւորչեան վարժարանը շինուած 1824 Փրկչի և 1273 հայոց թուականին: Այս տարեշրջանին երկու սեռի աշակերտների թիւն էր 23. Հաշուելով օտար դպրոցներում սովորողներին, որոնք հայերէն և կրօն մեր գալրոցումն են սովորում:

Սուչավայում առաջ 700 հայ է եղել այժմ 41 ընտանիք կայ: Կարծուում է, որ հայերը Սուչավա գաղթել են 13-րդ դարում, և հինգ եկեղեցիների դոյութիւնը ապացոյց է, որ հայերը այստեղ բազմութիւ են եղել:

Կարևոր է համարուում Ռումանիայի հայերի համար ևս առաջնորդութիւն հաստատել, հայերի հոգևորական վիճակը շատ անմխիթար է:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՒԼԻԿ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հայ-կաթոլիկ եկեղեցի յանձնուած լեհացիներին. —

Թէոդոսիայի հայ-կաթոլիկական եկեղեցին յանձնուած է լեհ—կաթոլիկներին: Այս առիթով Թէոդոսիայի հայ կաթոլիկ համայնքը սաստիկ վրդովուած է: Ռուսաստանի հայ-կաթոլիկների առաքելական կառավարիչ Հ. Սարգիս վարդապետը աշխատում է վերահաստատել հայ կաթոլիկների իրաւունքը խլուած եկեղեցու վերաբերութեամբ:

Հայ-Հռովմէականների ժողով Հռովմում.

Բիւզանդիոնը (հոկտ. 3) գրում է, թէ հայ-հռովմէական եպիսկոպոսներից չորսը որ Հռովմ պէտք է գնալին, արգելուեցին Կ. Պօլսում: Ժողովրդի և ընդհանուր ժողովի կողմից դրանց դիմումներ են լինում և բացատրութիւններ տրուում Թէրզեանի հակադդային արարքների մա-